

NAGY ZSOLT

A kirendelt védelem intézményének jogszociológiai vizsgálata

A büntetőeljárásban – a kontinentális és angolszász jogrendszerekben egyaránt – a terheltnek védelmében általában jogi képviselők lépnek fel. Ez a történelemben nem volt mindig így. Az eljárásban a védő fellépésének szükségessége az idők folyamán alakult ki, fokozatosan vált a büntetőeljárás részévé, ezzel biztosítva a vádlott részére a megfelelő védelmet és az esélyegyenlőséget a büntetőhatóságokkal szemben. Az eljárási rendszer fejlődésével lassan körvonalazódott azon ügyek köre, melyekben a védő nélkülözhetetlenné vált. Ezekben az esetekben törvényi szabályozással kötelezővé tették védő részvételét, ha pedig a terhelt nem tudott védelmére ügyvédet megbízni a hatóság gondoskodott róla, vagyis védőt rendeltek ki számára.

Ha közelebbről megvizsgáljuk a különböző országok eljárási rendszereit, korántsem egyértelmű a védelem tényleges hatékonysága, ami nem kizárólag az eljáró ügyvédeknek múlik, hanem a törvényben szabályozott eljárás menetén is.

Ennek megfelelően a tanulmány a magyar büntetőeljárásban részt vevő védő, jogi képviselő szerepvállalásával, annak minőségével, hatékonyságával foglalkozik. A témán belül kiemelkedő jelentőséget kap a büntetőeljárási törvény szerint a terhelt (gyanúsított, vádlott) részére kirendelt védő.

Összehasonlító elemzések alapján választ próbálunk találni arra a kérdésre, vajon van-e minőségi különbség a kirendelt védő és a meghatalmazott védő szerepvállalása között, és ha van, akkor a különbség mire terjed ki, és esetlegesen mivel lehet kiküszöbölni. A büntetőeljárási védelmet biztosító jogszabályok hogyan valósulnak meg a gyakorlatban, és az esetleges problémákon milyen módon lehet segíteni.

Elsődlegesen a védő (ezen belül a kirendelt védő) eljárásban való részvételét elméleti szempontból, és gyakorlati oldalról tekintjük át. Ezután egy rövid történeti áttekintés, és a hatályos szabályok ismertetése következik. Ehhez szervesen kapcsolódik a kérdőívek alapján végzett kutatás nyomán felmerült gyakorlati problémák, illetve ezek megoldási lehetőségeinek vizsgálata.¹

¹ A József Attila Tudományegyetem Állam- és jogtudományi Karának Jogbölcseleti- és Jogszociológiai Tanszéke kérdőívek segítségével 1998 szeptemberében felmérést végzett a kirendelt védők tevékenységével kapcsolatban. A felmérés kiterjedt a Szegedi Városi Bíróság összes helyi büntetőbírájára, a Szegedi Városi Ügyészség ügyészeire, illetve Csongrád Megyei Ügyvédi Kamaránál bejegyzett Szeged ügyvédi irodával rendelkező ügyvédek 1/4-re (124 ügyvédre). Ennek megfelelően a tanulmányban szereplő százalékos adatok a reprezentativitás standard hibájára tekintettel kerültek ismertetésre.

A büntetőeljárás védelem szükségessége

Egyértelmű tény, hogy az eljárás alá vont elkövető hathatós segítség nélkül egyenlőtlen helyzetben van a hatóságokkal szemben. Az egyik oldalon egy személyben a terhelt áll, aki feltehetően nem ismeri sem a jogait, sem az eljárás menetét. A másik oldalon minden esetben egy egész szervezet – így a nyomozati szakban a rendőrség, az ügyészi – illetve bírói szakban, pedig az ügyészség lép fel – mely utóbbira ez a büntetőtárgyalások esetében csak közvetve igaz.

Nézzük meg közelebbről azokat az elvi okokat, elveket, melyek feltétlenül szükségessé teszik az ügyvéd részvételét.

1. Az esélyegyenlőség²

Az ügyészséggel, nyomozó hatóságokkal, mint az állami szervekkel szemben a vádlott áll egy személyben. Az előbbi tökéletesen ismeri a vonatkozó jogszabályokat, teljesen tisztában van jogaival, lehetőségeivel, az utóbbi ezzel ellentétben mindezeket általában nem látja át. Következésképpen az így kiszolgáltatottá vált elkövetőnek megfelelő segítséget kell nyújtani a védelmi stratégia tekintetében, vagyis egy jogismerő személy tanácsára, közreműködésére van szükség. Ilyen személy lehet az ügyvéd, akinek támogatásával hasonló eséllyel indulhat a terhelt harcba ártatlanságának, vagy felelősségét enyhítő körülményeinek bizonyításáért.

2. A méltányos eljárás biztosítása³

Büntetőeljárás jogunk szabályokat tartalmaz arra vonatkozóan, hogy a terhelt ne legyen kitéve az állam (állami jogszolgáltatási szervezetek) önkényének. Így a hatóságoknak, különösen a bíróságnak ne legyen teljesen szabad keze az eljárás vezetésében, illetve az elkövető aktív részese lehessen az eljárásnak. (Ilyen szabálynak tekinthető például az észrevételezési jog, kérdésfeltevés joga, az utolsó szó joga stb.) Ide tartozik a védő részvétele is. A terhelt szabadon választhat védőt, Ő határozza meg azt, hogy választ-e védőt, és ha igen, kit.

3. Az objektív igazság felderítésének biztosítása⁴

A nyomozó szervek, illetve vádhatóságok mindent megtesznek a feltételezett elkövető bűnösségének bebizonyításáért. A történelmi tapasztalatok és a társadalmi gyakor-

² MANFRED HAHN: *Die notwendige Verteidigung im Strafverfahren*. 1975, 32–33. p. Elmélete az esélyegyenlőséget pozitív oldalról közelíti meg. Kiemeli, hogy a védő „matematikai és logikai egyenlőséget” biztosít, és „védő részvétele nélkül igazságos eljárás elképzelhetetlen”.

³ Hahn szerint a védelem intézménye nem más, mint a terhelt részvételi jogainak kiszélesítése. A terheltnek és a védőnek ugyanolyan jogai vannak, tehát az ügyvéd jogi szaktudása folytán jobban ki tudja használni eljárási jogosítványait a vádlott érdekében. MANFRED HAHN: i. m. 36–37. .

⁴ KIRÁLY TIBOR: *A védelem és a védő a büntetőügyekben* (1962, Bp.) című munkájában az objektív igazság felderítésének biztosítékeként a védő részvételét kizárólag a kontradiktórus eljárás keretében képzelte el. Álláspontja szerint az inkvizitórius eljárási forma visszaélésekre adhat okot. 121–122. p. Ellenkező véleményt lásd JEROMY FRANK: *Courts on trial*. 1949, Princeton, New Jersey VI. fejezet The „fight” theory versus the „truth” theory.

lat alapján megállapítható, hogy a bíróságok – bármennyire pártatlanok is – nem képesek ezt önmagukban ellensúlyozni.

Ebből egyenesen következik, hogy az az eljárási forma, amelyben a vádlott szabadon védekezhet, feltehetően megóv a visszaélésektől, ártatlanok elítélésétől. Természetesen ez nem az egyetlen és tökéletes eszköz, de mindenféleképpen egy a garanciák közül, mely alkalmas az objektivitás fenntartására.

4. A szabadságjogok megóvása⁵

A történelem folyamán amikor a különböző államokban az abszolút uralom ellen a szabadságjogokért küzdöttek megfigyelhető volt, hogy a védelem szabadsága, a védelemhez való jog mindig fő követelésként szerepelt. A védelem joga azért része a szabadságjogoknak, mivel a büntető eljárásban benne rejlik a veszély, hogy azt az éppen hatalmon lévők hatalmuk megtartására, vagy megszilárdítására használják fel.

A legkönnyebb módszer a törvényesség látszatát keltve, a hatalom ellenfeleit ilyen módon észrevétlenül kiiktatni.

Ez persze nem jelenti azt, hogy a büntetőeljárásban részt vevő védő teljesen ki tudja ezt küszöbölni, (például az 50-es évek koholt pereiben mindig részt vett védő is a tárgyalásokon) de mindenféleképpen ezt a célt szolgálja.⁶

Míndezek után nézzük meg a gyakorlat oldaláról, miért nélkülözhetetlen a védő részvétele az eljárásban:

A bűnüldöző hatóság a terhelt ellen megfelelő logika szerint felsorakoztatja a meggyőző gyanúokat. A bíró, legyen az bármilyen jóhiszemű, amennyiben nem tudnak ugyanilyen, vagy megközelítően logikus bizonyítékokat a védelmi oldalról felsorakoztatni, semmi olyat nem fog találni, ami alapján felmenthetné a vádlottat.

Márpedig szakszerű védelem nélkül aligha képzelhető el a meggyőző védekező érvek felállítása.

A védelem fontossága mellett érvelők szerint a védő akkor sem felesleges, ha valóban bűnös ember ellen folyik az eljárás, mert lehetnek okok, körülmények, melyek a felelősségét csökkentik, megmagyarázzák az elkövetés menthető motivumait. Ezeket leginkább a védő tárhatja fel, hiszen ő ismeri azokat a jog szempontjából releváns tényeket, melyeket fel lehet használni a bűnösség fokának enyhítésére (pl.: jogos védelem, kóros elmeállapot stb.). Vagyis „ha az ördög állna a bíróság előtt szüksége lenne védelemre, mert az ördögnél is a beszámíthatóságot vizsgálni kell”.⁷

Különösen indokolt a védelem, amennyiben a terhelt fogva van. Hosszú ideig zárva tartott gyanúsított, aki ritkán érintkezik a külvilággal, és akkor is legfeljebb a kihallgató hatóságokkal, könnyen juthat olyan lelki állapotba, hogy bármit beismer. Ráadásul a bezárt gyanúsított érthető okok miatt nehezen tud bármilyen mentő, illetve ártatlanságát bizonyító körülményt felkutatni. Ha azonban megfelelően biztosítják a védővel való

⁵ A büntetőeljárás saját kényszerrendszere – anyagi jogi következmények nélkül is – már önmagában korlátozhatja az emberi szabadságot. KIRÁLY TIBOR: i. m. 127. p.

⁶ A védelemhez, illetve a kirendelt védőhöz való jog a jogállamiság alapköve. MANFRED HAHN: i. m. 32. p.

⁷ KIRÁLY TIBOR: i. m. 124. p. Középkori egyházjogász védelemre vonatkozó fejtegetése. Az ördög bűnössége teljes joggal, kétséget kizáróan hihető, mégis lehetnek felelősségét enyhítő körülmények, melyek feltárása védő nélkül nem lehetséges.

érintkezés jogát, akkor elvileg semmi akadálya nincs, hogy minden körülményt az eljáró hatóságok elé tárjanak a terhelt és az igazság teljes felderítése érdekében.

Végül a védő egyfajta biztosíték szerepét is betölti az eljárásban, mivel a bíró sem tévedhetetlen, esetlegesen észlelheti az eljárási, vagy anyagi jogi hibákat, és észrevételeivel kiküszöbölheti azokat.

Miért szükséges a kirendelt védő?

Az előbbieken kifejtett elvek teszik általános értelemben szükségessé az ügyvéd részvételét a büntetőügyekben.

Mi történik viszont akkor, ha a terhelt nem tud, nem képes (anyagi helyzete nem teszi ezt lehetővé), vagy éppen nem akar védőt fogadni? Az ilyen esetek megoldására vezették be a kirendelt védő intézményét, melyet egyes szerzők ún. *gondoskodási kötelezettségnek* neveznek.⁸ Nézzük meg közelebbről, pontosabban mit is takar ez.

Normális esetben, ha valaki ellen büntetőeljárást kezdeményeznek, ártatlansága bizonyítására, vagy mentő körülményeinek előtérbe helyezése érdekében ügyvédet fogad. Az ügyvéd honorárium ellenében vállalja az ügyet, melynek összege a két fél megegyezésén alapul.

Elképzeltető olyan eset is, mikor a vádlott képtelen bármiféle minimális összeget előteremteni ahhoz, hogy jogi képviselőt tudjon meghatalmazni. Ezekben az esetekben – az előbb említett elvek miatt – nem hagyható a terhelt védelem nélkül, így számára a hatóság rendeli ki a védőt, aki jogszabályban meghatározott, viszonylag szerény összegért köteles ellátni a védői tevékenységet.

A kirendelt védelem intézménye így módon egyfajta állami gondoskodás, mely a szó legszorosabb értelmében egy közvetett anyagi segítséget jelent a rászorult vádlottak számára.⁹ Szükséges itt megemlíteni, hogy ha magánjogi szempontból vizsgáljuk az intézmény költségvonzatát, ez nem ajándékot jelent, hanem csupán kölcsönt, melyet az állam ad a terhelt részére, melyet később a perköltségek részeként viselnie kell.

A kirendelt védői díjának állam által történő előlegezése csupán egyetlen esetben módosul ajándékká: ha a vádlottat felmentik, vagy az eljárást vele szemben megszüntetik, ilyenkor ugyanis mindig az állam viseli a költségeket.

A kirendelés mint jogviszony

Amikor egy adott bíróság egy adott ügyvédet a törvényben meghatározott esetben kirendel, az ügyvédre kötelezettségeket terhel, illetve bizonyos jogosultságokat (elsősorban vagyoni jogosultságok) ad. Következésképpen a kirendelés tényével valamiféle jogviszony jön létre az ügyvéd, a bíróság, illetve az érintett vádlott között. A

⁸ A „gondoskodási kötelezettség” magában foglalja az esélyegyenlőségnek és a méltányos eljárásnak a terhelt részére történő állam általi biztosítását. MANFRED HAHN: i. m. 40–44. p., HARTMANN-HILTER JOST: *Notwendige Verteidigung und Pflichtverteidigung im Jugendstrafverfahren*. 1989. 145. p.

⁹ A kirendelt védelem a rászoruló „szegény”, anyagilag rosszabb helyzetben lévő vádlottakat segítő jogintézmény. Más szóval a szociális esélyegyenlőség megvalósítására való törekvés. NORBERT VOGELSANG: *Die notwendige Verteidigung im deutschen und österreichischen Strafprozessrecht*. 1992.

terheltnek nincs beleszólása a jogviszony létrejöttébe, de nyilvánvaló, hogy érdekelt fél, mivel az eljárás ellene folyik.

A védő kirendelésének és feladatainak jogi minősítésében lévő bizonytalanságok leginkább abból adódnak, hogy a kötelező védelem értelme és célja nem eléggé tisztázott, természetesen azért léteznek a kirendelés jogviszonyára vonatkozó többé-kevésbé helytálló álláspontok.

Az általánosan elfogadott, tradicionális nézet szerint a védő, mint az igazságszolgáltatás szerve vesz részt a büntető eljárásban. Az igazságszolgáltatás részeként szavatolja a jogállamiságnak megfelelő esélyegyenlőséget, a méltányos eljárást, az objektív igazságot, és a szabadságjogokat, ennek megfelelően minden jogban járatlan vádlottat megvéd a helyzetéből adódó veszélyektől.

Ha a vádlott védelmére meghatalmaz egy ügyvédet, megbízási jogviszony jön létre közöttük. A terhelt megválaszthatja, hogy kit bíz meg védelmével, az ügyvéd pedig visszautasíthatja a szerződési ajánlatot.

Kirendelés esetében a védőt ez a jog nem illeti meg, mivel a fent említett ajánlatot, mint az igazságszolgáltatás szerve, köteles elfogadni. A szerződésre vonatkozó javaslatot pedig nem a terhelt teszi, hanem az állam, tehát a kirendelés az állam és az ügyvéd között létrejött a vádlott javára történő szerződés. A védő – állam viszonyban utóbbi vállalja ideiglenesen a védelem költségeit, de a bíróságnak, mint állami szervnek nincs semmiféle kötelezettsége, hogy a védő tevékenységét célszerűségi szempontokból felülvizsgálja. A vádlott, akinek javára kötötték a szerződést, igényt támaszthat a védővel szemben a védelemszolgáltatás teljesítését illetően, hogy az ügyvéd kellő szakértelemmel, a tőle elvárható gondossággal tevékenykedjen.¹⁰

Érdemes megkülönböztetett figyelmet szentelni *E. Lüderssen* elméleti modelljének.¹¹ Álláspontjában nem a kirendelésből indul ki, hanem a kötelező védelemből. Ha a törvény a büntető eljárásban védő kötelező részvételét írja elő, a terhelt védőt hatalmazhat meg, ha ezzel nem él, akkor ügyvédet rendelnek ki számára. Amennyiben a vádlott él a meghatalmazás lehetőségével, úgy ez a megbízási az eljárási törvény előírása alapján tulajdonképpen állami kényszer miatt jött létre. A vádlott – védő közötti magánjogi kényszerszerződést úgy kötik meg, hogy figyelmen kívül hagyják, a vádlott vajon csak a bíróság (állam) nyomásának enged, vagy belátja a védelem szükségességét.

Ha a kényszer ellenére sem jön létre a vádlott és a védő között a megbízási szerződés, akkor kerül sor a kirendelésre. A kirendelés pedig a szerződés létrejöttét alapozza meg és garantálja annak érvényességét. Így a védő tevékenysége szerződés nélküli ügyletnek tekinthető, ahol a vádlott szerepel megbízóként.

Koncepciója szerint minden terhelt képes saját védelmi stratégia kidolgozására és érvényesítésére. A kirendelt védő köteles a vádlott stratégiájának megfelelően eljárni. (Ha a védő és a terhelt a védelem módjának tekintetében nem értenek egyet, a vádlott elképzeléseinek kell elsőbbséget élveznie.) Egy tipikus megbízási szerződés alapján a megbízott (ügyvéd) a megbízó (terhelt) utasítását követi, anélkül, hogy a szerződést ténylegesen megkötötték volna.

A kirendelés másik oldala a védő – állam közötti viszony. Véleménye szerint az állam kötelezettsége a kirendelés költségeinek ideiglenes átvétele. A védő részére kifi-

¹⁰ NORBERT VOGELSANG: i. m. 73–84. p.

¹¹ MANFRED HAHN: i. m. 58–60. p.

zetett díjat az állam ráterheli az elítélre, vagyis az állam – terhelt viszonyában egyfajta kölcsönszerződésről beszélhetünk.

Az elmélet a témával foglalkozók körében ellenállást váltott ki, és általánosan az az álláspont alakult ki, hogy ez a szerződésmodell nem felel meg a vádlott tényleges védelmi szituációjának.

A meghatalmazott védőnek joga van a szerződéses viszonyt a terhelttel bármikor felmondani, ha a védeence által kívánt irányt, védelmi stratégiát nem tartja megfelelőnek. A kirendelt védőnek azonban csak kivételes esetekben adatik meg a kirendelés visszavonásának lehetősége, hogy ily módon az általános elméleti modell szerint az „állammal való szerződéses viszonyt”, vagy a Lüderssen-i „látszatszerződést” egyoldalúan felmondja.

A hagyományos nézetek szerint Lüderssen félreismerte a terhelt védekező képességét, mert általában az eljárás alá vont személy nem tud hatékonyan védekezni. Nyilvánvaló, hogy csak egy személyesen nem érintett, jogot ismerő védő közreműködésével kerülhet a vádlott abba a helyzetbe, hogy megfelelő védelmi helyzetet tudjon kialakítani. Ezt figyelembe véve, a Lüderssen-i megbízási szerződés keretében, a vádlott széles körű utasítási joga tulajdonképpen a védő tevékenységének korlátozásához vezet. Extrém esetekben még öngyilkos stratégiát is rákényszeríthet a terhelt a védőre.

Az általánosan elfogadott elmélet szerint ez nem megengedhető, ezért a védelem csak akkor érheti el célját, ha a kirendelt ügyvéd – mint az igazságszolgáltatás szerve – a védelmet saját felelősségére a törvényekkel összhangban látja el, vagyis kirendelt védő állami szervként jár el.¹²

A kötelező ügyvédi képviselő rövid története

A kötelező ügyvédi képviselő, vagy ügyvédkényszer intézménye majdnem olyan régi keletű jogrendszerünkben, mint maga az ügyvéd által való képviseltetés jogának elismerése. Azok a szabályok, amelyek az ügyvédi képviselőt a peres eljárásban időről időre kötelezően előírták, az egyes korok felfogása, és az alakuló jogrendszer és jogszemlélet elveinek megfelelően koronként változtak, az ügyvédkényszer a jogfejlődés során mégis intézményesült a magyar jogban.

A korai magyar jogrendszerben a polgári, illetve a büntető eljárásjog nem különült el egymástól, így az ügyész a felperes (az eljárás kezdete keresetlevél beadásával történt), a terhelt pedig az alperes szerepét töltötte be. A XVIII. századtól kezdve az ún. sommás, szóbeli eljárásban ügyvéd igénybevételére nem adtak lehetőséget,

Írásbeli perben viszont az alperes, vádlott ügyvéd útján is védekezhetett, és a XIX. sz. elejétől kezdve amennyiben a vádlott nem vallott ügyvédet (ügyvédvallásnak hívták akkoriban, a meghatalmazást), a bíróság rendelte ki számára, mivel az írásbeli per lefolytatásához írástudásra és jogban való jártasságra volt szükség.

A modern büntetőperes eljárás lényegében Magyarországon 1900 január 1-én lépett hatályba, ekkortól alkalmazták az 1896 évi 33. Tc.-t, a Bünvádi perrendtartást. Ez már a kornak megfelelő modern büntetőeljárás szabályokat tartalmazó kódex volt, mely

¹² Kirendelés esetén a védő és a terhelt között megbízás nem jön létre, tehát a védelem ellátására polgári jogviszony nem létesül. a kirendelt védő számára a meghatalmazást a kirendelő határozat pótolja. BOLGÁR GYÖRGY – KÁRPÁTI LÁSZLÓ – TRAYTLER ENDRE: *A büntügyi védő munkája*. Bp. 1965.

viszonylag megfelelően garantálta a terhelt védelmét, illetve biztosította az esélyegyenlőséget az eljárás során.

A törvény biztosította a védőválasztás szabadságát, tehát bármilyen büntetőügyben a vádlott szabadon választhatott magának védőt. Amennyiben ez nem történt meg, úgy azt a bíróság rendelte ki számára.

A kötelező védelemnek két csoportját ismerte: imperatív és fakultatív.

Az *imperatív* védelem esetei voltak: a vádat olyan bűncselekmény miatt emelik, melyet a törvény 5 évi szabadságvesztésnél súlyosabb büntetéssel fenyeget, a védelmet a vádlott, vagy közvetlen hozzátartozója, törvényes képviselje kívánja, a vádlott 18 éven aluli, vagy néma, illetve írástudatlan, továbbá összbüntetés esetén, ha annak tartama a 2 évet meghaladta, végül pedig rögtönítelő bíróság előtti eljárásban az ügyvéd részvétele mindig kötelező volt.

Fakultatív védelem esetei: a bíróság, a Kir. Ítéltábla, illetve a Kir. Curia külön védőt rendelhetett célszerűség esetén, továbbá fiatalkorú részére, ha szükségszerűnek mutatkozott. A törvény nem biztosította a járásbíróság előtt a hivatalból történő védő kirendelését¹³.

Nem volt kirendelhető olyan védő, aki a sértettel hozzátartozói viszonyban állt, aki az eljárás bármely szakaszában a terhelt érdekével ellentétes cselekményt követett el, vagy akit tanúként idéztek a főtárgyalásra.

A védőkirendelés joga az ügyvédi kamarákat, illetőleg ezek választmányát illette meg, amennyiben az eljárás olyan helységben folyt, ahol az adott ügyvédi kamarának székhelye volt.

Más településeken a törvényszék elnökét illette meg a jog, hogy a kamaráknál bejegyzett, a védői névsorba felvett ügyvédek közül kötelezzen valakit védői feladatok ellátására.

Az ügyvédi kamaráknak pedig kötelességük volt minden évben összeállítani azon ügyvédek névsorát, akik védőként kirendelhetők voltak, majd ezt a névjegyzéket az illetékes bíróságoknak meg kellett küldeni.¹⁴

Emellett a törvény biztosította a vádlottak részére az ún. közvédőt, akik – ha nem volt a terheltnek sem kirendelt, sem meghatalmazott védője – mintegy biztosíték szerepét betöltve jártak el az ügyben.

A Tanácsköztársaság fennállása alatt a védelem minden esetben kötelező volt. A vádlott bárkit választhatott védőjének, ha ez nem történt meg, a bíróság gondoskodott róla. A védői tisztt azonban nem volt semmiféle képesítéshez kötve.

A Horthy korszakban 1919. augusztus 19-én kormányrendelettel létrehozták az ún. *Gyorsított bűnvádi perrendtartást*, de lényegében a Bp. rendelkezései hatályban maradtak. Ennek a rendeletnek az volt a célja, hogy a hatalmon lévő elit könnyedén lesújthasson azokra, akik veszélyt jelenthetnek pozícióikra, illetve a fennálló társadalmi rendre, ennek megfelelően erősen korlátozta a védelem jogosultságait.

¹³ Az 1896 évi 33. tc. szerint: „a fiatalkorúak bírósága a fiatalkorú terhelt részére, amennyiben védője nem volna, s a védelem célszerűnek mutatkozik”. IRK ALBERT: *A magyar büntető perjog* 1931, Pécs, 67. p.

¹⁴ Az 1896. évi 33. tc. bevezette az ún. közvédői intézményt. Ez azt jelentette, hogy amennyiben a főtárgyaláson a vádlottnak nem volt védője (sem meghatalmazott, sem kirendelt), úgy az ügyvédi kamara által kijelölt közvédő jelenléte mellett volt a tárgyalás megtartható. A kijelölt közvédők a Királyi Ítéltáblánál valamennyi tárgyaláson részt vehettek, amiért megfelelő díjazásban részesültek.

A II. világháború után az új szocialista büntetőeljárást az 1951. évi III. tv. (Bp.) vette be. Viszonylag széles körben biztosította a védő jogait, bár mint azt az '50-es évek koholt pereiben láthattuk, gyakorlati megvalósulásával problémák merültek fel, de ezt a törvény rendelkezései nem tükrözték.

A törvény szerint a vádlott szabadon megválaszthatta védőjét, ha nem élt ezzel a lehetőséggel a bíróság rendelt ki a számára, amennyiben a védelem kötelező volt.

Ezek az esetek: a cselekményre a törvény 5 évnél súlyosabb büntetést rendel, a terhelt fiatalkorú, süket, néma, vagy fogyatékos, a gyanúsított biztonsági őrizetbe helyezéséről kell határozni, a tárgyaláson a vád képviselőjében az ügyész fellép, kivéve, ha a vádlott lemond a védőről.

A bíróság hivatalból, vagy a törvényes képviselő, illetve nagykorú hozzátartozó kérelmére a kötelező védelem esetein kívül is rendelhetett védőt, ha azt a terhelt érdekében szükségesnek látta.

Nem lehetett védőül kirendelni a sértett hozzátartozóját, azt aki sértett képviselője volt vagy aki az ügyben nyomozati cselekményt végzett, illetve a terhelt érdekeivel ellentétes cselekményt tett.

A védőt a tanács elnöke rendelte ki az e célra összeállított jegyzékbe felvett ügyvédek, illetve ügyvédi munkaközösségek közül. A kirendelt ügyvédi munkaközösségen belül a munkaközösség vezetője jelölte ki az eljáró ügyvédet.

Ezt követően 1974. január 1-én hatályba lépett a jelenleg is érvényben lévő magyar büntetőeljárás törvény.

A hatályos büntetőeljárás Magyarországon

A jelenleg hatályban lévő büntetőeljárás kódex (a többször módosított 1973. évi I. tv., Be.) a büntető eljárásban viszonylag széles körben a védő kötelező részvételét írja elő olyan esetekre, amelyekben a terhelt személyes védekezési lehetősége valamilyen okból korlátozott. A védő közreműködésének kötelező eseteiben a védőnek az eljárás megindításától kezdődően annak minden szakaszában részt kell vennie. A Be. 47. §-a értelmében a védő részvétele a büntető eljárásban kötelező, ha:

1. A bűncselekményre a törvény öt évi szabadságvesztésnél súlyosabb büntetést rendel;
2. a terheltet fogva tartják, kivéve az őrizetbe vételt;
3. a terhelt süket, néma, vak, kóros elmeállapotú, vagy a magyar nyelvet nem ismeri;
4. az eljárást jogszabály megszegésével külföldön tartózkodó terhelt ellen folytatják, illetve
5. a törvényben meghatározott egyéb esetekben, így a fiatalkorúak elleni büntetőeljárásban (298. §),¹⁵ a bíróság elé állításnál [347. § (3) bek.], a felülvizsgálati ügyekben a Legfelsőbb Bíróság előtt [298/A. § (4) bek.],¹⁶ és a terhelt távollétében biztosíték letétbe helyezése mellett folytatott eljárásban [393/A. § (5) bek.].

¹⁵ A fiatalkorúak elleni büntetőeljárásban a fiatalkorú terhelt speciális helyzete indokolja védő segítségét, mely kötelező akkor is, ha egyébként a Be. 47. §-ának feltételei hiányoznak.

¹⁶ A Legfelsőbb Bíróság előtti eljárásban az ügyek bonyolultságára tekintettel kötelező ügyvéd részvétele.

Az öt évnél súlyosabb szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmény esetén a védő kötelező részvételét a várható büntetés súlya indokolja. Ha a tényállás jogi értékelése az eljárás folyamán változik, a védelem kötelező voltának megítélése természetesen a bűncselekmény változott jogi minősítéséhez igazodik.

A személyi szabadságot korlátozó és így a terhelt eljárási jogainak a gyakorlását megnehezítő fogva tartás lehet az előzetes letartóztatás, vagy más ügyben kiszabott szabadságvesztés. Az őrizetbe vétel önmagában még nem ok a védő kötelező részvételére, mert ez viszonylag rövid (legfeljebb 72 óra) időtartamú¹⁷.

A terhelt személyében rejlő egyes okok ugyancsak nehezítik a védekezést. Közülük a legjelentősebbek a súlyos (testi vagy szellemi) betegségek. Ezek feltétlenül indokolják a védő részvételének kötelezővé tételét, ugyanúgy az is, amikor a terheltet jogai gyakorlásában az eljárás nyelvének nem ismerése akadályozza.

Nyomozás a jogszabály megszegésével külföldön tartózkodó terhelt ellen távollétben is indítható, és az eljárás – ideértve a bírósági tárgyalást is – lefolytatható. Ezért indokolt, hogy a távollévő terhelt érdekeit az eljárás folyamán képviseljék.

A védő az eljárás résztvevője lehet meghatalmazás és kirendelés útján. A hatóság hivatalból rendel ki védőt, ha a védelem kötelező és a terheltnek meghatalmazott védője nincs, továbbá a terhelt (nagykorú hozzátartozója, törvényes képviselője) kérelmére, vagy hivatalból, ha azt a terhelt érdekében szükségesnek tartja.

A Be. 45. § (1) bek. szerint védő lehet ügyvéd, a terhelt törvényes képviselője, vagy nagykorú hozzátartozója. Kirendelt védő ellenben csak ügyvéd lehet.

Nem lehet védő a sértett hozzátartozója és képviselője, aki az ügyben, mint bíró, ügyész, vagy mint a nyomozó hatóság tagja járt el, aki a terhelt érdekével ellentétes magatartást tanúsított, vagy akinek érdeke a terheltével ellentétes, aki az ügyben tanúként vagy szakértőként vesz vagy vett részt, akit a közügyektől eltiltottak [Be. 46. § (1) bek.].

A kirendelt védő és a meghatalmazott védő feladata teljes egészében megegyezik, a törvény nem tesz köztük ilyen tekintetben különbséget, ennek megfelelően:

„A védő köteles a terhelt érdekében minden törvényes védekezési eszközt és módot késedelem nélkül felhasználni, a terheltet a védekezés törvényes eszközeiről felvilágosítani, jogaira kioktatni és a terheltet mentő, illetőleg felelősségét enyhítő tények felderítését elősegíteni.” (Be 51. §).

Ezt némiképp kiegészíti: Az ügyvédekről szóló 1998 évi XI. tv. 3. § (2) bek.: „Az ügyvédnek hivatását a legjobb tudása szerint, lelkiismeretesen, a jogszabályok megtartásával kell gyakorolnia, tevékenységében köteles mindenkor az ügyvédi hivatáshoz méltó magatartást tanúsítani”.

Ki lehet kirendelt védő?

Eljárási törvényünk megadja, hogy ki lehet védő, és mely esetekben van a védő kizárva az eljárásból. Ez természetesen csupán egyfajta keretet jelent, hiszen nem minden ügyvéd, aki az adott bíróság illetékességi területén működik, kap kirendeléseket.

¹⁷ A Be. 91. § (2) rendelkezése szerint 72 óra elteltével a terheltet – ha az előzetes letartóztatását nem rendelék el – szabadon kell bocsátani.

Kialakult az a gyakorlat, hogy a kirendelést vállaló ügyvédek az adott ügyvédi kamara regisztrálja névjegyzékben, és kizárólag ebből lehet választania a hatóságnak, kit akar kirendelni.

A névjegyzékben szereplő ügyvédek azonban nem kapnak egyenlő arányban kirendeléseket, és ennek okaira próbálunk a következőkben magyarázatot találni.

Összetett problémakört vet fel a kirendelés által létesített kétoldalú jogviszony. Ennek megfelelően megvizsgáltuk az eljáró ügyvédek motivációit is arra vonatkozóan, hogy miért szoktak ilyen ügyeket vállalni (miért regisztráltatták magukat a névjegyzékben), és mi az indoka, hogy az egyes ügyekben őket rendelik ki.

A szélesebb körű vizsgálat érdekében a kérdőívek segítségével a bírók, illetve az ügyészek véleményét is felhasználtuk kérdéseink megválaszolására.

Fontosnak tartottuk, hogy egy adott bíróság illetékességi területén működő ügyvédek közül mi alapján választja ki a hatóság az éppen eljáró védőt. Hiszen a kirendelő határozat, végzés név szerinti, vagyis meghatározott címzettnek (személynek) szóló.

A megkérdezett bírák 36 %-a tartja a személyes kapcsolatot, ismeretséget a kirendelő határozat alapjának, míg 18 %-uk az ügyvéd szakmai felkészültségét, tudását részesíti előnyben. A reprezentatív mintavételből fennmaradó további 44 % nem tudott meghatározni különösebb indokot, vagyis az erre jogosult ügyvédek közül véletlenszerűen választja meg az éppen eljárót.¹⁸

Érdekes, hogy az ügyészek 86 %-ának véleménye szerint a kirendelés személyes kapcsolaton, esetleg baráti viszonyon alapul. Az érintett ügyvédeknek pedig több, mint fele magyarázza baráti kapcsolattal a jogviszony létrejöttét.¹⁹

Feltehetően a bírák, és az ügyvédek közötti komoly véleménykülönbség abból adódik, hogy ez utóbbiak túlértékelhetik saját és kollégáik kapcsolatát a bírakkal. E mellett természetesen szerepet játszhat az is, hogy a megkérdezett ügyvéd tevékenységének szakmai színvonaláról a bírák véleményét nem ismerheti igazán.

Mindenféleképpen meg kellett vizsgálni a dolognak azt az oldalát is, hogy mennyiben és miért szükséges az ügyvédeknek a kirendelés, illetve ezt az intézményt szükségesnek tartják-e a saját, illetve a büntetőeljárás oldaláról nézve. Ez utóbbira a későbbiekben térünk ki részletesen.

A megkérdezett ügyvédek 1/3-a tartja főlegesen tehernek, hogy el kell járnia ilyen ügyekben, és 53 %-uk vallja, hogy szüksége van a kirendelésekre. (Tehát körülbelül 13 %-uknak ugyan nincs különösebb szüksége rá, de nem is érzi igazán „nyűgnek”).

A reprezentatív felmérés eredményeképpen az ügyvédek fele szakmai szempontból tartja hasznosnak a kirendeléseket, mivel ezek révén bővül a gyakorlati tapasztalata, mivel ezek az ügyek általában bonyolultabb jogi problémákat takarnak.

Közvetlenül anyagi előnyökhöz viszont már csak körülbelül 1/3-uk szerint vezet ez a jogintézmény.

Ezzel ellentétben a bírák nagyobb része az anyagi érdeket jelöli meg, mint legfontosabb okot, ami miatt nélkülözhetetlen a kirendelés az ügyvédek számára. A szakmai

¹⁸ A felmérési eredményeket kis mértékben torzíthatja, hogy a bírák – a személyes kapcsolat, baráti viszonyon alapuló kirendelés erkölcsileg kifogásolható volta miatt – esetleg, öntudatlanul is, nem minden esetben vallották be a kirendelés tényleges okát. Mindezt alátámasztja az ügyvédek körében ugyanerre a kérdéskörre végzett felmérés.

¹⁹ Az ügyvédek között kialakult versenyzési kényszerből adódhat, hogy kollégáik kirendelését öntudatlanul is a bírakkal való személyes kapcsolattal magyarázzák. Ez természetesen a felmérés eredményeit illetően szintén némi torzításhoz vezethet.

szempontot, illetve az ismeretségi kör bővülését elenyésző mértékben tartották lényegesnek.

Az ügyészek véleménye kiegyensúlyozottabb volt e tekintetben, mintegy fele-fele arányban tartják fontosnak a szakmai tudás bővülését és az anyagi szempontot, illetve kisebb mértékben a ismertség növekedését.

Természetesen elismert az érintettek körében, hogy a kirendeléssel bővíthet az ügyvéd ügyfélköre is, mivel – bár csak kisebb mértékben (20–37 %) – mégis az eljárás alá vont személyek adnak meghatalmazást. Ami nyilván erős motiváló tényező, mert az eljáró védő komolyabb anyagi előnyökhöz juthat a meghatalmazásba fordult kirendelés révén.

Az, hogy jövedelem szempontjából a meghatalmazás reménye „kecsegtető”, nem szorul különösebb elemzésre, vagy bizonyításra, és ebben a szakma különböző területein dolgozók között egyetértés van. Érdekesebb viszont, hogy a bírák az anyagi szempontot tartották elsődlegesnek, míg az ügyvédek inkább a szakmai fejlődést.

Közismert tény, hogy az 1960-as, 1970-es években a kezdő ügyvédek kirendelésekkel próbálták saját egzisztenciájukat kiépíteni, illetve pályájuk kezdetén ezekből tartották fenn ügyvédi irodájukat.²⁰ Manapság az ügyvédek véleménye szerint egy pályakezdő számára csupán ezekből megélni, illetve kialakítani a megélhetéshez szükséges elegendő ügyfélkört, képtelenség lenne. Vagyis a mai gazdasági viszonyokhoz képest a szerény kirendelési díj nem elegendő a fennmaradáshoz.

Ennek ellenére a kezdő ügyvédek mégis fontosnak tartják, hogy eljárhassanak ilyen ügyekben. Az általánosan elfogadott nézet szerint azonban a díjak emelésével lényegesen könnyebb lenne karrierjük kezdete.

A nézetkülönbség tehát a szakma két rétege között leginkább ebben gyökerezik. Az anyagi vonzat nem elhanyagolható tényező, de az ügyvédek körében az az álláspont vált általánossá, hogy a csekély, hosszú évek óta nem emelkedett díjazás miatt már nem képviselhet elsődleges szempontot.

Levonható ebből az a következtetés, hogy az ügyvédek ma már nem a közvetlen anyagi juttatásért vállalnak kirendeléseket, hanem más, korábban másodlagosnak számító okok miatt, így az *ügyfélkör esetleges bővülése érdekében* (mintegy közvetett anyagi előny), illetve a *szakmai tudás szempontjainak szem előtt tartása érdekében*.

A kirendelt védő tevékenysége

A büntetőeljárás törvény megfogalmazza a védő feladatait. Ez természetesen nem mindenre kiterjedő, csupán elvi szintű, lényegi kérdéseket tartalmazó felsorolás. Ehhez kapcsolódóan fogalmaz meg általános szabályokat az ügyvédekről szóló 1998-as törvény. Ezeken kívül semmilyen más jogszabály nem tartalmaz rendelkezéseket, amelyek a védő számára az egyes eljárási cselekményekhez kapcsolódóan konkrét kötele-

²⁰ Ezt alátámasztja egy másik, jelen tanulmány kutatásához kapcsolódó 1998 szeptemberében végzett kérdőíves felmérés, melyből kiderült, hogy a mai napig – bár egyre csökkenő arányban – a 30 éves kor alatti ügyvédek vállalnak legnagyobb számban kirendeléseket. (Az intenzitási viszonyszám 44,4 %, 30 év alatti korcsoportra nézve Csongrád megyében.)

Ezen kívül a 20–30 éves gyakorlattal rendelkező ügyvédek a kutatáshoz kapcsolódó személyes beszélgetések során azt állították, hogy pályájuk kezdetén kirendelésekkel építették ki egzisztenciájukat.

zettségeket állapítanak meg, következésképpen a védői jogok gyakorlása az ügyvéd belátásától, lelkiismeretétől függ.

Ettől függetlenül a törvény szabályaival összhangban évtizedek alatt kialakult egy-fajta gyakorlat a védő eljárására.

Ha részletesen megvizsgáljuk, találunk ebben a gyakorlatban problémásabb pontokat, függetlenül attól, hogy kirendelt, vagy meghatalmazott védőről van szó. Természetesen az egyes ügyvédek között is van különbség tevékenységüket illetően, mivel az egyéniségek különbözőségei ebben is tükröződnek.

A kérdőívek segítségével felmérést végeztünk vajon hogyan vélekednek maguk az érintettek saját gyakorlatukról. A felmérés kiterjedt a gyakorlatot közvetlenül megfigyelő bírák, ügyészek véleményére is.

A fentieknek megfelelően az ügyvédek tevékenységének egyes részleteire próbáltunk rákérdezni, illetve arra, hogy eljárásukban van-e különbség meghatalmazott és kirendelt ügy között.

Az ügyvédek véleménye nem volt minden tekintetben egységes. Többségük felkészülésükben nem érez különbséget, és attól függően, hogy meghatalmazott védőként, vagy kirendelt védőként jár el csupán 37 %-uk állítja, hogy kevesebb időt fordít felkészülésre, ha kirendelt védőként jár el.

Ezzel ellentétben a megkérdezett bírák 70 %-a, az ügyészeknek pedig 100 %-a érez eltérést e tekintetben a védők tevékenysége között.

A bírák véleménye szerint a meghatalmazott védők alaposabban felkészülnek a tárgyalásra, aktívabb az azon való részvételük, nagyobb gondossággal járnak el, többet törődnek ügyfelükkel, jobban azonosulnak a védelem álláspontjával, sőt a felkészülésből adódóan még a bíróság munkáját is jobban segítik.

Az ügyészek pedig azt állítják, hogy a kirendelt védők nem veszik figyelembe az ügyfél érdekeit, csupán a tényeket, esetleg jogait közlik velük, sőt a legszigorúbb vélemények szerint „csak fizikailag vannak jelen”.

A bírák és ügyészek egybehangzóan szembetűnőnek találják a kirendelt és meghatalmazott védő eljárása közti különbséget. Mindemellett meg kell jegyezni, hogy általánosabb értelemben is nagyobb aktivitást, illetve alaposabb felkészültséget várnának el az ügyvédektől. Így például a katonai ügyészek körében végzett felmérések szerint szükséges lenne az ügyvédek részéről katonai büntetőjog alaposabb ismerete.

Ezt alátámasztani látszik az állampolgári jogok országgyűlési biztosának 1996-ban készült jelentése a kirendelt védővel rendelkező fogva tartott személyek védelemhez való jogának érvényesüléséről a büntetőeljárás nyomozati szakában. A jelentés szerint felmérések alapján megállapítható, hogy a kirendelt védő nyomozati cselekményen kivételesen jelenik meg (átlagosan az ügyek 15,8 %-ban), és ha megjelenik, akkor csekély aktivitás jellemzi Őket (a megjelenteknek kevesebb, mint 30 %-uk intézett kérdést, vagy tett észrevételt).

A meghallgatott eljárás alá vont személyek 31 %-a elégedetlen volt kirendelt védője tevékenységével, hangsúlyozva, hogy „érdemi segítséget védőjüktől nem kaptak”, illetve „tapasztalataik szerint a kirendelt védő a bírósági tárgyaláson felkészületlenül, az ügy ismerete nélkül jelenik meg”.

A nyomozó hatóságok nyilatkozata szerint, „a kirendelt védő tevékenysége formális, aktivitása gyengébb, mint a meghatalmazott védőé”, írja a jelentés.²¹

Különbözik továbbá a megkérdezett ügyvédek véleménye a bírák, illetve ügyészek álláspontjától abban a tekintetben is, hogy amennyiben létezik tevékenységükben differencia, az melyik stádiumban jelentkezik leginkább. Az ügyvédek szerint a rendőrségi (nyomozati) szakban, míg a bírák szerint ez leginkább a bírói szakban.

Ez a véleményeltérés a különböző szemléletből adódhat, mivel az ügyvédek általában úgy gondolják, hogy a büntetőeljárás a rendőrségi szakban, míg a bírák szerint pedig az eljárás fő részében, tehát a tárgyalás során dől el.

A mérleg nyelve lehetne esetleg az ügyészség, mert ők mindkét szakaszt átlátják, résztvevői azoknak. Bár szerintük is a tárgyalási szakasz a kritikusabb, de ezt csupán 46 %-uk állítja, míg 31 % a rendőrségi eljárásra „szavazott”, tehát a különbség már nem igazán szembetűnő.

A vélemények ütköztetése révén valószínűsíthető, hogy nem lehet igazán behatárolni, hogy az eljárás mely szakaszában jelentkezik a vizsgált probléma. Inkább arra a következtetésre lehet jutni, hogy mindenütt jelen van, és az eltérések elenyészők, de legalábbis nem specifikálódnak egyetlen szakaszra.

Mindezek után felvetődik a kérdés, lehet-e javítani a kirendelt védők szerepvállalásán, és ha igen, akkor hogyan lehetne ezt elérni?

A megkérdezett érintett ügyvédek 58 %-a az eljárási feltételek, szabályok megváltoztatását jelölte meg lehetőségként. Tehát a büntetőeljárást olyan irányban kellene módosítani, amely nagyobb teret enged a védelem kibontakozásának. Nem másról van szó, mint eljárási rendszerünk kontradiktórius irányba való „csúsztatásáról”, ami rendkívül kényes kérdés, tekintettel arra, hogy az objektív igazság felderítését komolyan befolyásolhatja egy ilyen irányú változás, vagy legalábbis csak komoly előkészítés után lehetne megvalósítani.

Az 1998. évi XIX. törvénybe foglalt új büntetőeljárási kódex ezt kísérli meg, mikor alapelvei szinten középpontba állítja a kontradiktórius elvet és a felek rendelkezési jogát. Mivel ez a törvény még nem lépett hatályba, így még nem alkalmazzák, ezért nincs gyakorlati tapasztalatunk ennek pozitív és negatív oldalairól.²²

További lehetőségként felmerült a kérdés, hogy a kirendelési díj növelése segíthet-e a teljesítményen. Az ügyvédeknek csupán 25 %-uk nyilatkozott úgy, hogy a díj emelkedése javíthatna a hozzáálláson.

A megkérdezett bírák, és ügyészek 60 %-a ugyanakkor a díjazás emelésével megoldhatónak tartja a kérdést, és csupán 20 %-uk véleménye, hogy az eljárási szabályok módosítása lehetne kulcs a problémához.

²¹ Az állampolgári jogok országgyűlési biztosának jelentése Borsod–Abaúj–Zemplén megyére, Zala megyére, Somogy megyére, Pest megyére, és Budapestre kiterjedő vizsgálaton alapszik. A felsorolt megyék büntetés-végrehajtási intézeteiben, rendőrkapitányságain, főügyészségein, és az ügyvédi kamaráknál végeztek felméréseket. Ezek, illetve a Győr–Sopron, Tolna, Fejér, Jász–Nagykun–Szolnok, Bács–Kiskun Megyei Ügyvédi Kamarák elnöke által adott tájékoztatás alapján megállapított alkotmányos viasságokat tartalmazza. Az idézetek a jelentés 22. oldaláról a fogva tartottakkal történt beszélgetésekből, illetve a 9. oldalról a Zala Megyei Rendőr-főkapitányság véleményéből.

²² CSEKA ERVIN: *Megjegyzések az új büntetőeljárási kódex koncepciójához*. Acta Juridica et Politica 1998, Szeged 5. p. Véleménye szerint az okirati bizonyítás kiterjesztése, és a külön eljárásokban a tárgyalás nélküli döntéshozatal valójában csökkenti a kontradiktórius elv érvényesülését. A felek rendelkezési jogának polgári per mintájára történő általánosság válására pedig belátható időn belül nem lehet számítani.

Mindezekkel összhangban van a már hivatkozott Állampolgári Jogok Országgyűlési Biztosának jelentése, miszerint a megkérdezett hatóságok is szükségesnek tartanak a kirendelés díjazásának rendezését, ami „álláspontjuk szerint a védelem hatékonyságának javulásához vezetne”.²³

Az előbbiektől függetlenül a védők szerint a kirendelés díjazásának mértéke semmiképpen sem megfelelő. A vélemények átlaga szerint körülbelül 3000 Ft-ot tartanak reálisnak óránként, ami a ma érvényben lévő díjazás hatszorosa (500 Ft/óra).

Megfontolandóak tartjuk azokat a nézeteket is – mintegy a megkérdezetteknek 14 %-a – miszerint a díjnak ügytől függőnek kellene lennie.²⁴ Ez annyit jelentene, hogy bizonyos szabályok keretei között az ügy bonyolultságától, a nyújtott teljesítménytől függően a bíró állapítaná meg annak mértékét. Ez talán reálisabb lenne, és feltehetően némiképp motiválná is az eljáró védőt.

Az ügyvédi állásponttal összhangban a bírák is nagyobb díjazást tartanak elfogadhatónak, bár jóval kevesebbet, mint az ügyvédek, így átlagosan 1770 Ft-ot.

Az ügyészek még kevésbé értékelik az ügyvédek tevékenységét, elegendőnek tartanak a díj pár száz forintos, de mindenképpen inflációkövető növelését is.

Természetes, hogy az igazán érdekelt védők magasabb összeget tartanak reálisnak, mint a viszonylag kívülálló bírák, illetve ügyészek. Mindenesetre érdemes megjegyezni, hogy a kirendelési díj mértékét a kérdezettek 70%-a nem tartotta elegendőnek és körülbelül ugyanilyen arányban vallották, hogy a magasabb díj a tevékenység minőségének javulásához vezetne.

A kirendelt ügyvédi munka hatékonysága (Számít-e az ügyvéd részvétele?)

A büntetőeljárásban a résztvevők helyzete, egymáshoz való viszonya rendkívül összetett kérdés. Eljárási rendszerünk részben akkuzatórius, részben inkvizitórius rendszerre csak komplikáltabbá teszi ezt.

Az alapszituáció egyértelmű: az ügyész vádat emel és képviseli azt, a védő felhasznál minden törvényes eszközt a terhelt felmentése, illetve felelősségének enyhítése érdekében, a bíró pedig megpróbálja a tényállást tisztázni, és ennek megfelelően valamilyen határozatot, döntést hoz.

Valójában a gyakorlatban ez nem ilyen egyszerű, világos. Az köztudott, hogy a gyakorlatban a büntető ügyekben a bírő a főszerep, hiszen Ő gondoskodik az eljárási szabályok megtartásáról, az Ő feladata a tárgyaláson a bizonyítás lefolytatása, és első sorban a bíró kérdezi ki a vádlottat (vádlottakat), és a tanúkat.

Ehhez képest a vád, illetve a védelem csak mellékszerepet játszik a tárgyaláson. (Ez a helyzet egyébként a nyomozati szakban is érvényesül, csak ott a nyomozó hatóságé a főszerep.)

A bíró törekszik a tényállás teljes felderítésére és annak megfelelő minden befolyástól mentes határozat hozatalára. Tehát az adott üggyel kapcsolatban megpróbálja telje-

²³ Az állampolgári jogok országgyűlési biztosának 1996-os jelentése a kirendelt védővel rendelkező fogva tartott személyek védelemhez való jogának érvényesüléséről a büntetőeljárás nyomozati szakában. 18. p.

²⁴ Többségében polgári peres eljárással foglalkozó ügyvédek javasolták ezt, mivel a polgári eljárásban az ügy terjedelme, bonyolultsága is befolyásolhatja a megállapított perköltséget.

sen tisztán látni az eseményeket, a tárgyalás menetétől függően minden bizonyítékot igyekszik beszerezni a védő, illetve az ügyész indítványa nélkül is.

Mindez felveti a kérdést, vajon a védő részvételének hiánya mennyiben befolyásolná az eljárás kimenetelét. Ennek megválaszolását segítették kérdőíveink, melyeket úgy szerkesztettünk, hogy fény derüljön a meghatalmazás, és a kirendelés eseteiben az esetleges különbségekre.

Kérdéseinkre válaszolva az ügyvédek 75 %-a gondolja úgy, hogy részvételének hiánya komoly problémákat okozna az eljárás lefolytatását, illetve kimenetelét illetően.

Ezt azzal indokolják, hogy a terhelt nincs tisztában jogaival, így szükséges mellé valaki, aki jogi szaktudással rendelkezik, következőképpen elősegíti a vádlott jogainak érvényesítését, sőt végső soron ezzel az eljárás menetét is gyorsítja.

Érdekesnek tűnnek azok a vélemények, melyek szerint a védő részvétele nem kifejezetten a jogérvényesítés eszköze, sokkal inkább egyfajta *lelki segítség a terhelt részére*. Vagyis nem az eljárás menetét befolyásolja, hanem pszichés támaszt ad, melyre azért a védő a legalkalmasabb személy, mert az eljárás súlya alatt lévő terheltnek biztonságérzetet ad, ha egy jogi szaktudással rendelkező ügyvéd áll az oldalán, és segíti őt. Sokszor már az is elegendő, ha csak egyáltalán beszél vele az eljárásról, törődik problémájával.

Kirendelés esetében a 75 %-os arány 69 %-ra csökkent, az indokok ugyanakkor nagyjából változatlanok maradtak. Annnyit mindenképpen meg kell jegyezni kiegészítésként, hogy az ügyvédek szerint a hatóságok tevékenysége, esetleges passzív magatartása nagyban befolyásolhatja a kirendelt védő működését. (Ugyanúgy igaz lehet ez a meghatalmazott védőre is, hiszen ebben az esetben a hatóság valószínűleg, nem tenne különbséget közöttük.) Ezt alátámasztja, hogy az állampolgári jogok országgyűlési biztosa 1996-ban több megye rendőr-főkapitányságát felhívta az ezzel kapcsolatos alkotmányos visszasságok megszüntetésére és a büntetőeljárás törvény rendelkezéseinek maradéktalan betartására.²⁵

Azok az ügyvédek, akik szerint részvételük kevés befolyással van a büntető eljárás menetére, indoknak a bizonyítás szigorú rendszerét és az ügy jogi jellegét jelölik meg. Értik ezalatt azt, hogy az egyszerűbb jogi megítélésű ügyekben, az eljárás szigorú rendszere miatt nem sokat tudnak tenni a vádlott érdekében.

A bírák az ügyészekkel szinte tökéletes összhangban teljesen más véleményt képviselnek. Csúpan 42 %-uk állítja, hogy a védő komoly segítséget jelent a terheltnek az eljárásban, még 58 %-uk tagadja ezt.

A nélkülözhetetlenséget azzal indokolják, hogy a jogismerettel rendelkező személy sok mindent megláthat az ügy jogi megítélését illetően, amit a terhelt nem, és így hatékonyabbá teheti a védelmet. Ezen kívül a terhelt jogaira való kioktatás is elősegíti a terhelt pozíciójának javítását, sőt az enyhítő körülmények kihangsúlyozásával csökkentheti felelősségét.

A kevésbé fontosságot azzal magyarázzák, hogy leginkább (az ügyek többségében) azokban az esetekben hatalmaznak meg ügyvédet, amikor az ügy teljesen egyértelmű, és semmi esély a terhelt felmentésére, vagy felelősségének enyhítésére, vagyis tulajdonképpen az eljárás kimenetelét a védő nem tudja megváltoztatni.

²⁵ Az állampolgári jogok országgyűlési biztosa idézett jelentésében felhívta Borsod–Abaúj–Zemplén megye, Somogy megye, Zala megye Pest megye, és Budapest rendőr-főkapitányságainak vezetőit a védőkkel való nem megfelelő együttműködésből eredő alkotmányos visszasságok megszüntetésére. (1–32. p.)

Fontos kiemelni a vélemények azon csoportját, melyek vélemények szerint a bírósági eljárásban a védő azért nem jelent hathatós segítséget a vádlott részére, mert tárgyalási szakba már csak az egyértelmű, megalapozott bizonyítékokkal alátámasztott bűncselekmények kerülnek, a vád már szinte teljesen biztos. Az eljárási rendszer miatt az ügyvéd kevés esetben képes a terhelt helyzetén érdemben javítani, ugyanakkor az esetek jó részében bíróság a védő közbenjárása nélkül is feltárja az enyhítő körülményeket.

Ha azokat az ügyeket vizsgáljuk, amelyekben a védő kirendelés alapján jár el, az arány megfordul.

Akik szerint (56 %) ezekben az ügyekben is lényeges a védő jelenléte, indokul az ügyvéd jogszabályismeretét hozták fel, illetve azt, hogy *a kirendelés eseteiben, mivel azt jogszabály határozza meg, indokoltabb a védő részvétele*. Nyilván egy súlyosabb büntetéssel fenyegetett bűncselekmény vagy egy bonyolultabb ügy inkább szükségessé teszi a jogismeretet a védelem oldaláról is, mint egy egyszerűbb, kevésbé kiemelkedő súlyú cselekmény.

Akik az ügyvéd eljárását kevésbé tartják jelentősnek (44 %), úgy gondolják, hogy kirendelés esetén nem érzi a védő magáénak az ügyet, illetve *az eljárás fő részében az esetek egyértelműsége miatt már nehezen befolyásolható az ítélet*.

Az eddigiekből egyértelműen kitűnik, hogy szöges ellentétben áll a bírák (ügyészek), illetve az ügyvédek álláspontja a védő hatékonyságát illetően. Azt, hogy az ügyvédek esetleg „túlértékelik” saját tevékenységüket, vagy a bírák ügyészek esetleg „lebecsülik” Őket, nehéz eldönteni. Mindenesetre az kijelenthető, hogy a bírák alkalmasabb annak megítélésére, hogy érdemi határozathozatalukat mennyiben befolyásolja egy-egy ügyben az éppen eljáró védő.

Az „igenlő”, és „nemleges” válaszokból, az indokokból, illetve mindezek arányai-ból megállapítható, hogy a bírák, ügyészek azért tartják eredményesebbnek a kirendelt védőt, mert a *büntetőeljárási törvény által meghatározott esetek általában jelentősebbek, komolyabb jogi szaktudást és több munkát igényelnek. Amikor azonban az ügyfél (terhelt) egy ügyvédet meghatalmaz a védelem ellátására, általában az ügyek számához viszonyítva többségében nem ilyen súlyú problémáról van szó*. (Ezek alól természetesen kivételt képeznek azok az ügyek, melyekben egyébként, ha nem élne az ügyfél meghatalmazással, ügyvédet kellene kirendelni törvény szerint.)

Az ügyvédi munka, ezen belül a kirendelt védők tevékenységének hatékonyságát a kutatások alapján nem tudjuk egyértelműen megválaszolni. Mindenesetre tény, hogy a szakmabeliek véleménye a kérdésben nem egységes, sőt körülbelül 50 %-uk azon a véleményen van, hogy a védő az ügyek kis részében van igazi befolyással az esélyegyenlőségre, illetve eljárás kimenetelére. Mint, ahogy az egyik válaszban a kérdőíven olvasható volt, „nem a védőtől függ az esélyegyenlőség, a bírónak kell azt biztosítani, szem előtt tartani”.

A kutatások során világossá vált, hogy az objektivitás, méltányos eljárás, esélyegyenlőség, szabadságjogok megóvása nem a védő kizárólagos feladata, hanem azt a büntető eljárás résztvevői csak együttesen biztosíthatják.

A kirendelt védővel kapcsolatban felmerült problémák, és azok megoldási lehetőségei

A kérdőívekkel folytatott kutatás számos visszasságra rávilágított, amelyek a kirendelés intézményéhez kapcsolódnak, s azt a közvélemény előtt rossz színben tüntetik fel.

Mindenekelőtt a védelem tényleges hatékonysága vált megkérdőjelezhetővé a kutatás során.

A védőhöz való jog elméleti, és annak gyakorlati vonatkozásait a dolgozat elején kifejtettük, de annak a büntetőeljárásban való tényleges megvalósulása nem nevezhető problémamentesnek. A szakmabeliek fele körülbelül azon az állásponton van, hogy főleg a védő ritkán jelent hatékony segítséget az eljárásban, és ezeket különböző okokkal magyarázták. Ezek közül a legtöbbet előforduló indokok a következők:

1. A vád az azt megelőző nyomozati eljárás után olyan biztos lábakon áll, hogy szinte megdönthetetlen, következésképpen, ha a védő nem vett részt a nyomozásban, vagy ott tehetetlen volt, később már kevés esélye van annak megdöntésére.

2. A tárgyalás eljárási rendszere olyan, hogy ott a védő vajmi keveset tehet védeence érdekében, mert a bíróság – már az előző fejezetekben kifejtetten – nem igazán engedheti meg a védelem hatékony érvényesülését.

Az első pontra megoldás lehet, ha a nyomozó szervek előtti eljárásban több lenne a garanciális szabály, összhangban az eljárási alapelvekkel. Bár elképzelhető az is, hogy csupán elegendő lenne a jelenlegi garanciális szabályokat maradéktalanul betartani, illetve betartatni, azok megsértését komolyabban szankcionálni.²⁶

A második pontban leírtakra „gyógyír” már egyértelműen csak az eljárási szabályok komolyabb módosítása lehetne. Egy ennek megfelelő új szabályrendszer eltolná az eljárási rendszert, változtatna a bűncselekmények Magyarországon hagyományos felderítési módszerein, és az ítélkezési gyakorlaton, ami jelentősen veszélyeztethetné az objektív igazság kiderítését. Ezért ebben az esetben itt sokkal körültekintőbben kellene eljárni, apróbb lépésekkel lehetne ezen változtatni. Az eljárási jogszabályokat fokozatosan és szakaszosan kis mértékben kellene átalakítani, időt hagyva az alkalmazkodásra.

A másik fontos kérdéskör maga a védő kirendelésével kapcsolatos, nevezetesen, hogy kiket, mi alapján rendelnek ki.

Elég aggasztó, hogy a bírának csupán 18%-a választja ki az ügyvédet szakmai felkészültsége alapján. A személyes ismeretség, illetve a véletlenszerű kirendelés esetlegesen a vádlott hátrányára válhat, mivel éppen emiatt szakmailag rosszabb védőt kaphat.

Az mindenképpen pozitívum, hogy az utóbbi években kirendelni már csak az ügyvédi kamaráknál névjegyzékbe felvett ügyvédek közül lehet, így elképzelhetetlen, hogy *büntetőjoggal nem foglalkozó személyeket kötelezzenek bíróság előtti fellépésre.*

Ettől függetlenül szükséges lenne azonban egyfajta szigorúbb kontroll is, talán az ügyvédi kamaráknak folyamatosan konzultálnia kellene a büntetőhatóságokkal, és a bíróságokkal, véleményeket kellene kérni a kirendelésekben részt vevő ügyvédekről. Azokat a védőket, akikre többször panasz érkezik, vagy pedig tevékenységük minősé-

²⁶ Az állampolgári jogok országgyűlési biztosának idézett jelentése szerint az eljárási jogszabályokat nem minden esetben tartják be a nyomozó szervek. (1–32. p.)

gével kapcsolatban a hatóságok részéről komoly kifogás merül fel – amennyiben más megoldás nem lehetséges – törölni lehetne a névjegyzékből.

Azt is meg kell jegyezni, hogy az ismeretségen alapuló kirendelések miatt csorbát szenved az arányosság, így lehetnek szakmailag felkészültebb ügyvédek is, akikre szinte soha nem kerül sor hiába vannak felvezette a névjegyzékre. A hatóságoknak és az ügyvédi kamaráknak egyeztetni kellene a tekintetben, hogy az ügyvédek körülből egyenlő számú kirendelést kapjanak.

Megoldást jelenthetne, ha a kirendelés nem közvetlenül történne, hanem a hatóság illetékességi területén működő ügyvédi kamarákhoz érkezne a kirendelő határozat. Ezután pedig a adott kamara jelölné ki a névjegyzékből egyenlő arányban az ügyvédeket.

A következő problémakör az *ügyvédek tevékenységével*, illetve a *díjazással* kapcsolatos. Mivel egyértelműen megállapítható, hogy kirendelés esetén a védelem minőségileg alacsonyabb színvonalú, szemben azzal az esettel, mikor az adott ügyvédet meghatalmazzák.²⁷

Az nem szorul különösebb magyarázatra, hogy a díjazás rendkívül alacsony, az óránkénti 500 Ft.- semmiképpen sem elegendő a mai gazdasági viszonyok között. Ezen kívül bizonyos eljárási cselekményekért egyáltalán nem részesülnek díjazásban, például a büntetés végrehajtási intézetben történő beszélő költségeit nem térítik meg, érte díjat nem kapnak.²⁸

Ehhez járul még, hogy az iratmásolást, illetve az iratok kiadásának költségeit, illetékét nem térítik meg a védőnek. Nem várható el Tőlük ugyanis, hogy a saját munkadíjuknál nagyobb összegeket fizessenek egy-egy irat kiadásért, pedig ha alaposabban fel akarnának készülni az ilyen adminisztrációs munka díja a kirendelési díj többszörösére rúgna.

A védelem minősége azonban elsősorban nem a kirendelési díj összegétől függ, mint ez a kutatás során világossá vált. A többségi vélemények szerint a meghatalmazott védők tényleges hatékonysága az ügyek nagyobb részében jóval alulmarad a kirendelt védőkéjénél, annak ellenére, hogy ez utóbbiak tetemes része egyértelműen kevesebb energiát fordít eljárási tevékenységére. Ebből egyenesen következik, hogy a jóval magasabb díjért dolgozó védő nem feltétlenül hasznosabb az ügyfél részére, mint az alacsony díjazású kirendelt ügyvéd.

Akár a jelenlegi, akár egy esetleges magasabb kirendelési díjat a védők mindenképpen megkapják. A fix, biztos, minden eseten járó magas munkadíj ugyanúgy nem jelentene komoly motiváló tényezőt, mint a hatályos szabályok szerinti összeg.

Egyértelműen ki lehet jelenteni, hogy a *védői díj emelésével a tevékenység színvonalára nem, vagy csak csekély mértékben emelkedne*,²⁹ vagyis teljesen más megoldások után kellene nézni. Az természetesen elképzelhető, hogy egyfajta teljesítményfüggő díjazás (például, ha a bíróság állapítaná meg a védői díjat, az ügy bonyolultsága, jogi problémái stb. tükrében) lényeges javulást hozhatna.

²⁷ Az állampolgári jogok országgyűlési biztosságának jelentése megállapította, hogy a kirendelt védő tevékenysége igazságszolgáltatási rendszerünkön belül nem véd a hatósági túllapásokkal, tévedésekkel szemben. (32. p.)

²⁸ Az állampolgári jogok országgyűlési biztosa jelentésében rámutat, hogy a büntetőeljárásban az iratokról készített másolatért a törvényben meghatározott illetéket kell leróni. Ennek megelőzése nem várható el a kirendelt védőtől. (30. p.)

²⁹ NORBERT VOGELSANG: i. m. 234. p. Kutatásai szerint hasonló ügyekben a különböző mértékű munkadíjak nem változtattak a védelem minőségén.

Ettől függetlenül szükséges lenne a díj megfelelő mértékű, legalább inflációkövető emelése. Ezt alátámasztja az a tény is, hogy a megkérdezett ügyvédek, ügyészek és bírák közül egyetlen sem tartotta a díj összegét elegendőnek.

Elengedhetetlen lenne továbbá a kirendelt védők munkájuk ellátásánál felmerülő indokolt költségek állam általi megtérítése is.

Többször felvetődött, hogy a törvényi szabályozás nem elég részletes, nem határozza meg közelebbről a védő feladatait, így annak teljesítése teljes mértékben az ügyvéd lekiismeretétől függ. Indokolt lenne a részletesebb törvényi, vagy egyéb jogszabályokban előírt szabályozás is, melynek során a védői tevékenységet közelebbről meghatároznák, így ezzel az eljárásban részt vevő ügyvéd köteles lenne bizonyos minimum tevékenységet kifejteni. Például bizonyos eljárási cselekményeknél való kötelező jelenlét, bizonyos iratok kötelező megismerése.³⁰

Ha valóban szükségét érezzük az ügyvéd részvételének, akkor annak hatékonyságát a magyar büntetőeljárás rendszerben biztosítani kell. Ezt nem lehet csupán egyszerűen az eljárási szabályok lazításával, a védelem részére történő engedményekkel megvalósítani, hanem csakis összetettebb megoldási lehetőségekkel. A kirendelt védőt mindenféleképpen érdekeltté kell tenni az ügyben, különben látványos eredményt nem lehet elérni. Nem várható el az ügyvédtől, hogy minden érdekeltség nélkül maximális teljesítményt nyújtson. Természetesen emellett egyrészt biztosítani kell a már meglévő szabályok érvényesülését, másrészt csak fokozatos változtatások hozhatnak valós javulást a kérdésben.

A kirendelt védelemmel kapcsolatos kérdőíves kutatások a jogintézmény több vizsságára rávilágítottak. A vizsgálat nehézségei pedig eltörpülnek az eredményes megoldások megvalósításának problémái mellett, de hisszük, hogy ezzel az elemzéssel néhány lépést tettünk a kirendelés, mint jogintézmény tökéletesítésének útján.

³⁰ Gyöngyi Gyula szerint egyes védői kötelezettségeknek részletesebben már a törvényekben (büntetőeljárás törvény, ügyvédi törvény) meg kellene jelenniük. GYÖNGYI GYULA: *A védelem érvényesülése a gyakorlatban*. Jogtudományi Közlöny 1975 október. 585. p.

Irodalomjegyzék

- ANDREAS JAGER: *Notwendige Verteidigung im Bussgeldverfahrend*. Strassburg 1994.
- ANGYAL PÁL: *A magyar büntető eljárásjog tankönyve*. Budapest 1915.
- AUER GYÖRGY: *Magyar bünvádi eljárási jog*. Budapest, 1938.
- Az Állampolgári Jogok Országgyűlési Biztosának jelentése a kirendelt védővel rendelkező fogva tartott személyek védelméhez való jogának érvényesülése a büntetőeljárás nyomozati szakában 1996.
- Az Országos Ügyvédi Kamara 1992. December 14-én tartott teljes ülésének határozata „Az ügyvédi hivatás magatartási szabályairól” 1992.
- BADÓ ATTILA – LOSS SÁNDOR – H. SZILÁGYI ISTVÁN – ZOMBOR FERENC: *Bevezetés a jogszociológiába*. Miskolc, 1997.
- BADÓ ATTILA: *Társadalomtudósok a bíróságon*. Jogtudományi Közlöny, 1994 január.
- BALOGH JENŐ: *A büntető perjog*. Budapest, 1906.
- BALOGH JENŐ: *Magyar bünvádi eljárási jog*. Budapest, 1901.
- BOLGÁR GYÖRGY – KÁRPÁTI LÁSZLÓ – TRAYTLER ENDRE: *A bűnügyi védő munkája*. Budapest, 1965.
- CSÉKA ERVIN: *Megjegyzések az új büntetőeljárás kódex koncepciójához*. Acta Juridica et Politica, 1998. Szeged.
- GYÖNGYI GYULA: *A védelem érvényesülése a gyakorlatban*. Jogtudományi Közlöny, 1975 október.
- HANS HEINER KÜHNE: *Strafprozesslehre*. Kehl am Rhein, Strassburg, Engel, 1982.
- HARTMAN-HILTER JOST: *Notwendige Verteidigung und Pflichtverteidigung im Jugendstrafverfahren*. Köln, 1989.
- HORVÁTH JÓZSEF: *A büntetőtárgyaláson tanúsított védői magatartás etikája*. Magyar Jog és Külföldi Jogi Szemle, 1975. március.
- IRK ALBERT: *A magyar büntető perjog vezérfonala*. Pécs, 1931.
- JEROMY FRANK: *Courts on trial*. Princeton, New Jersey, 1949.
- KARL BINDING: *Strafrechtliche und Strafprozessuale Abhandlungen*. München, Leipzig, 1915.
- KIRÁLY TIBOR: *A védelem és a védő a büntetőügyekben*. Budapest, 1962.
- MANFRED HAHN: *Die notwendige Verteidigung im Strafprozess*. Köln, 1975.
- Móra Mihály – Kocsis Mihály: *A magyar büntető eljárási jog* Budapest 1961
- NORBERT VOGELSANG: *Die notwendige Verteidigung im deutschen und österreichischen Strafprozessrecht*. Magdeburg, 1992.
- POKOL BÉLA: *A jog szerkezete*. Budapest, 1991.
- SCHNEIDER BERND: *Notwendige Verteidigung und Stellung des Pflichtverteidigers im Strafverfahren*. München, 1979.
- Strafprozessordnung, erlautert von Dr. Theodor Kleinknecht Prof. Uni. Erlangen-Nürnberg, fortgeführt von Karlheinz Meyer vorsitzender Richter am Kammergericht München 1985
- VARGA ENDRE: *A hivatásos ügyvédi osztály kialakulása*. Budapest, 1937.

ZSOLT NAGY

SOCIOLOGICAL RESEARCH ON THE INSTITUTION OF
ASSIGNED COUNSEL FOR THE DEFENSE

(Summary)

The quality and effect of the proceedings of the defense counsel will be discussed in this essay. The institution of the assigned counsel is a very significant aspect of this topic.

Based on some theoretical considerations we have attempted to point out the differences between the attitude of a chosen and assigned counsel. Thus we have studied whether an effective defense could be enforced by the rules of criminal procedure.

We consider the defense counsel (including the assigned counsel) in theory and practice as well. Afterwards a brief history of the Hungarian criminal procedure and other relevant rules will be presented. In connection with this the results of a research by questionnaire will be set forth. After pointing out the shortcomings we propose solutions for the important problems.

